

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Ани Бурова,

Катедра по славянски литератури, Факултет по славянски филологии,
СУ „Св. Климент Охридски“

за дисертационния труд на Александра Александрова,
редовен докторант в Катедрата по славянски литератури на СУ „Св.
Климент Охридски“, на тема „Ъндърграундът в чешкия и българския
социокултурен контекст от 60-те до края на 80-те години на XX век“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.1. Филология (Литература на народите
на Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия – История на чешката
литература)

Дисертационният труд на Александра Александрова е посветен на
относително слабо проучвана досега в българска научна среда тема –
културата и изкуството на ъндърграунда от втората половина на миналия век.
Тя спада към по-широк кръг от актуални изследвания върху сложната картина
на литературните процеси от периода на социализма, разположени в целия
спектър между официалната и неофициалната култура.

Трудът с обем от 315 страници съдържа увод, три глави, заключение и
библиография, обхващаща над 150 позиции. Към работата е добавено и
приложение (CD) с коментирани в изследването музикални произведения.

Първа глава – „Граници на понятието *ъндърграунд*“ – коментира обхвата
на разглеждания културен феномен и на обозначаващия го термин; за да

дефинира съдържанието му, авторката коментира значението на редица свързани с него понятия: контракултура, субкултура, алтернативна култура, масова култура. Проследени са както дефинициите за ъндърграунда в англоезичния научен контекст, така и употребите и обхвата му в чешка и българска среда.

Във втората глава на труда – „История на явлението *ъндърграунд*“ – в хронологичен план е проследена появата и развитието на ъндърграунда в чешки и български контекст. Изследването подробно коментира различните явления и основни авторски фигури на ъндърграунда в двата проучвани културни контекста и въвежда периодизация на процесите, свързани с него.

Третата глава – „Автомитологизации в чешкия и българския ъндърграунд“ – е средищната (и логично най-обемна) част от труда. В нея авторката детайлно анализира представителни художествени творби на чешкия и българския ъндърграунд, за да изведе самосъзнанието на явлението и разбиранията на свързаните с него творци за изкуството, обществото, битието, личността. Художествените проявления са проследени отново в хронологичен план, първо в чешки, а след това – в български контекст, което позволява да се очертае литературноисторическата континуалност на явленията. В хода на анализа трудът извежда знаковите творци на ъндърграунда и коментира мястото им в историята на ъндърграунд културата. За да мотивира изследователския си подход, в началото на трета глава авторката обобщава основни концепции за мита на знакови теоретици, свързани с изследването на понятието, и извежда приложимостта им върху целите на дисертационния труд.

Определяща за успеха на изследването е избраната научна перспектива. Социокултурният подход е не просто удачен, а в известен смисъл и неизбежен с оглед както на спецификата на разглежданото явление, така и на периода, в

който то се разгръща в двете изследвани национални култури. В този смисъл трудът си осигурява адекватен изследователски подход, като разглежда ъндърграунда като съвкупност от културни, социални и художествени проявления. Тук следва да отбележим, че авторката успява да положи чешкия и българския ъндърграунд в контекста на различни световни тенденции и да го свърже с англоезичния му модел, но същевременно отчита специфичната обществена и културна ситуация, в които разглежданият феномен се разгръща в чешка и българска среда. Тя адекватно анализира формиращите го фактори, изследва специфичната му генеалогия и го полага в контекста на различните проявления на неофициалната култура от периода на социализма – дисидентство, самиздат и т.н.

Основно достойнство на труда е съпоставителният му характер. Същевременно именно оттук произтичат и главните предизвикателства пред изследването – както е подчертано многократно и в самата работа, в двете изследвани култури ъндърграундът е представен силно неравномерно, както като обем от културни и художествени факти, така и като период на протичане. Ако в чешка среда той обхваща няколко десетилетия и поредица авторски поколения, то по отношение на българския контекст авторката стига до извода, че проявленията му са съсредоточени в самия край на разглеждания период, през 80-те години, и са свързани основно с музиката (това обобщение впрочем представлява и един от най-важните резултати от изследването). Същата асиметрия се наблюдава и в проучванията на ъндърграунда в двата научни контекста – ако в чешкия е налична сериозна традиция в изследванията му, то в българска анализите са фрагментарни, а самият термин (отново според наблюденията на авторката) се употребява непоследователно и хаотично. Докторантката се справя изключително умело с произтичащите от този дисбаланс затруднения, откривайки изследователски подходи и аспекти, чрез

които не просто констатира различията в двата модела на ъндърграунда, а успява действително да ги съпостави. Тя изработва ясни критерии и определения за принадлежност към ъндърграунд културата и ги прилага към явленията в българска среда. Така в обхвата на работата попадат редица интересни феномени на българската неофициална култура (един от интересните акценти в труда е например анализът на т. нар. „академичен ъндърграунд“ от 80-те години на миналия век), но те не са самоцелно приобщавани към културата на ъндърграунда, а са критично анализирани спрямо обхвата на изследвания феномен. По този начин изследването изработва и методологична рамка, която вероятно може да бъде успешно прилагана и в следващи изследвания върху българския ъндърграунд.

Съпоставителният аспект на изследването предопределя и избора на основен обект на художествен анализ – авторката избира за такъв песенните текстове на ъндърграунда и успешно аргументира избора си, извеждайки ги като единствените художествени факти, съпоставими в двата разглеждани контекста. Така тя всъщност запълва една празнина и в чешките изследвания върху ъндърграунда, където песенните текстове остават в значителна степен пренебрегнати. Авторката доказва не само, че те представляват „високоестетична художествена литература“ (с. 5), но и че позволяват да бъде изведена самата културна идентичност на ъндърграунда и художественото му светоусещане. В това отношение следва се подчертае и удачният избор на темата за автоматологизациите като централна при анализа на художествените произведения – тя не само подсигурява постигането на основните научни задачи на труда, но и на свой ред представлява до момента слабо застъпена проблематика в проучванията върху ъндърграунда, чийто изследователски ресурс дисертационният труд успешно доказва и използва.

Изборът на песенните текстове като централен обект на анализ отговаря и на друга същностна характеристика на изкуството на ъндърграунда – на неговия синкретизъм и съчетаването на знакови системи от различни изкуства. Може да се каже, че тук трудът на Александра Александрова прилага интердисциплинарен подход, като същевременно запазва доминиращо литературоведския си характер. На редица места художественият анализ е допълнен с музиковедски такъв, като основната цел на този подход е да се постигне пълнота и многоаспектност на интерпретацията и да се обясни характера на изкуството на ъндърграунда.

Важно достойнство на дисертационния труд е проявената в него изследователска последователност и добросъвестност, които в голяма степен предопределят и успешното постигане на научните му цели. Авторката познава в детайли както самите художествени явления на ъндърграунда, така и научните изследвания върху него. Като научен ръководител имам преки впечатления от систематичната и целенасочена работа на докторантката по издирването и проучването на материалите, свързани с разработваната тема. През целия период на докторантурата си тя проявяваше силен научен интерес и ангажимент към изследваната проблематика, което личи и от поредицата нейни публикации и доклади на научни форуми, свързани с темата на дисертацията.

В заключение и с оглед на всички изложени дотук аргументи убедено изразявам мнението, че на Александра Александрова може да бъде присъдена научната степен „доктор“ за дисертационния ѝ труд „Ъндърграундът в чешкия и българския социокултурен контекст от 60-те до края на 80-те години на XX век“.

4. 10. 2020 г.

доц. д-р Ани Бурова